

ESKİ ANTAKYA EVLERİNE KENT KİMLİĞİ AÇISINDAN BİR BAKIŞ

An Overview of Old Antioch Houses from the Perspective of Urban Identity

Selçuk GÜNDÜZ*

ÖZ

Eski Antakya, geçmiş yüzyıllara dayanan, tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış ve bunun sonucunda kültür turizmi açısından kültürel çeşitlilik ve zenginliğe sahip olmuş tarihi kültürel bir miras alanıdır. Kültür turizmine açılmasıyla beraber Eski Antakya evleri son dönemde ciddi bir değişim-dönüşüm geçirmektedir. Eski Antakya evleri restorasyon sürecinden geçirilerek kafe, restoran ve barlara dönüştürülmesiyle özellikle bu mekanların Eski Antakya'nın kimliğine vurgu yapacak şekilde yeniden tasarlanmaktadır. Mekânlar ve mekânlarda kullanılan nesnelere aracılığıyla retro bir etkinin yaratılmaya çalışıldığı Eski Antakya'da nostaljik ve mistik bir deneyim alanı yaratılmaya çalışıldığı gözlemlenmiştir. Bunun aynı zamanda kente dair oluşturulan kimliğin mekânlarda yeniden üretimini de sağlamakta olduğu söylenebilir. Bu çalışmada Eski Antakya evlerine yansıyan Antakya kent kimliği ve bölge sakinlerinin yaşanan değişim-dönüşümü nasıl değerlendirdiği ele alınmıştır. Kent imgelerinin kent kimliğini oluşturduğu çok yönlü bir ilişkinin sürdüğü Eski Antakya, kent ekonomisinin önemli gelir kaynağı elde edilebileceği potansiyel bir kültür turizmi odak noktasıdır. Sürdürülebilir ekonomi anlayışının öneminin arttığı günümüzde bu tür alanların etkili kullanımı ve korunması ise hem kültürel miras alanlarının gelecek nesillere aktarımı hem de ekonomik değere dönüşümü açısından son derece önemlidir.

Anahtar Sözcükler: Eski Antakya, kent kimliği, kent imgeleri, kent kültürü, yaşayan kültürel miras.

ABSTRACT

Ancient Antakya is a historical cultural heritage site that has hosted many civilizations throughout its history dating back centuries and consequently has cultural diversity and richness in terms of cultural tourism. With the influence of cultural tourism, the Old Antakya houses have been undergoing a serious transformation in the last period. With the restoration process, the Old Antakya houses, which are converted into restaurants and bars, have been redesigned to emphasize the identi-

* Arş. Gör. ve Doktora Öğrencisi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı, Ankara/Türkiye. E-posta: selcukgunduz.246@gmail.com. ORCID: 0000-0001-9756-0829.

ty of Old Antakya. It has been observed that a nostalgic and mystical experience area is tried to be created in Old Antakya, where a retro effect is tried to be created through the spaces and the objects used. It can be said that this also ensures the reproduction of the identity created for the city. In this study, the identity of the city of Antakya reflected in the Old Antakya houses will be discussed and how the residents of the region evaluate the change-transformation will be investigated. Old Antakya, where city images constitute the city identity, is a potential cultural tourism focal point that the city can use as an important economic resource. The effective use and protection of such areas is extremely important in terms of both the transfer of cultural heritage areas to future generations and their transformation into economic value.

Keywords: Old Antakya, city identity, city images, city culture, living cultural heritage.

Giriş

Halihazırda Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı Anıtlar Kurulu verilerine göre Hatay'da toplamda 917 taşınmaz kültür varlığı yer almaktadır (URL-2). Velhasıl bu potansiyeline rağmen bir türlü istendik seviyeye ulaşabildiği söylenemez. Kültürel, tarihi ve doğal zenginliklerine rağmen kurum sitesindeki verilere göre, 2018 yılı içerisinde hava yolu ile gelen yerli turist sayısı 103.475; hava yolu ile gelen yabancı turist sayısı ise sadece 28.703 kadardır (URL-3). Bu rakam kültür turizmi pastası düşünüldüğünde ve Antakya'nın turistik cazibe merkezlerinin çeşitliliği ve zenginliği göz önüne alındığında gerçek potansiyelini yansıtmadığı pekâlâ görülebilir. Kültür turizmi pastasından daha büyük pay alabilmek için öncelikle bir kent kimliğinin oluşturulması gerekmektedir. Bunun için de Hatay'ın kent imgeleri envanteri belirlenmeli ve daha sonra çeşitli organizasyonlar ve tanıtımlarla bu imgelerin ulusala ve daha sonra küresele açılması sağlanmalıdır. Öncelikle Hatay kent kimliği oluşturulmalı ve kentin markalaşması yolunda imgeler belirlenmelidir.

Hatay, Kültür ve Turizm Bakanlığının 2023 vizyonu olarak hazırlanan eylem planı kapsamında kültür temalı 15 marka kent projesi arasında yer almaktadır (URL-1). Turizm pastasından payını arttırma gayesiyle 2012 yılında Hatay Valiliğince Hatay İl Turizm Stratejisi ve Eylem Planı hazırlanmıştır (URL-4). Kentin hak ettiği ilgiliyi göremediği vurgulanan Hatay İl Turizm Stratejisi ve Eylem Planı'nda yükselen turizm gelirlerinden daha büyük bir pay alabilmek için "topyekûn entegre bir anlayışla Hatay'ın turizm sektörünün dönüşümünün sağlanması amaçlanmaktadır" (URL-4) denilmektedir.

Ana imge ve yan imgelerden oluşturulacak bir kent kimliği kentin marka değerini de olumlu yönde etkileyecek başlıca unsurdur. Bu çalışmada Hatay denildiğinde akla gelen ilk imgelerden biri olan Eski Antakya üzerinde durulmuştur. Eski Antakya evleri kültür turizmi pazarına açıldığından beri bir takım değişim ve dönüşüm geçirmektedir. Kafe ve restoranlara dönüştürülen Eski Antakya evleri, geçirdiği değişim-dönüşüm, kullanılan imgelerle oluşturulan kimlik açısından ele alınmış ve eski Antakya sakinlerinin ve esnafın görüşlerine de yer verilerek çok yönlü bir okuma yapılmış ve daha sonra Eski Antakya evlerinin Antakya kent kimliğinin inşasına nasıl bir katkıda bulunduğu anlaşılmaya çalışılmıştır. Son olarak Eski Antakya sakinlerinin değişim ve dönüşüm ile ilgili görüşlerine yer verilmiştir.

Kent İmgelerinden Kent Kimliğine

Lynch (2018: 9-10), bir imgenin oluşabilmesinin ilgili unsurun ayırt edici özelliklerinden yani bir kimliğinin oluşundan, diğer imgelerle uzamsal ve dokusal ilişkisinin ve son olarak gözlemciler için bir anlamının olması gerekliliğinden bahseder. Lynch (2018: 51) “Bir mekânın sosyal ilişkiler açısından anlamı, işlevi, tarihiyle ilişkisi ve ismi bile onun imgelenebilirliğini etkileyebilir” der. Tarihi-kültürel bir mekanın imgeleşebilmesi de ancak bütün duyuların katılımı ile gerçekleşebilir. Latham, insanın özne olarak inşasının nesne ile etkileşimiyle kurulduğunu aktarır. Bir diğer ifadeyle dış dünya insanın iç dünyasını şekillendirir (Latham, 2006: 53). Mekân ile insan arasındaki bu etkileşimin imgeler aracılığıyla oluşturulduğu söylenebilir. Lefebvre mekânın boş, pasif bir yer olarak düşünülmemesi gerektiğini ifade ederek (2014: 24), insan-mekân etkileşimine vurgu yapar. Bütün duyuların katılımı sağlandığında ise bu etkileşimin daha da etkili olacağı söylenebilir. Zira bir yerin görsel, fiziksel ve ruhsal boyutlarının kombinasyonu ancak bir mekân hissi uyandırabilir (Mohammad vd., 2013). Buradan hareketle denilebilir ki maddi çevre unsurları ile insan etkileşimi ve deneyimi imgeleri doğurur. Nitekim Latham da (2006: 55) maddi çevrenin insan hafızasını şekillendirdiğini belirtir. Lynch (2018: 17) imge ile fiziksel form arasındaki etkileşimin mekansal algımızı oluşturduğunu ifade eder. Cengiz (2014: 113), Lynch’in görüşlerinden hareketle, insanların mekânlarla etkileşim içinde olduğu sürece anı ürettiklerini aktarır. Mohammad vd. (2013) içeridenlik hissi, fiziksel formlarla etkileşim içine giren ve yine fiziksel formlara yansıyan ve kendini o yere özgü özellikleri canlı tutmaya devam eden aktivitelerde ve ritüellerde dışa vuran bireysel ruh olduğunu ve bu yüzden de kişisel deneyimlerin bir yer hissinin özü olduğunu aktarır.

Bu anlamda kent kimliğini meydana getiren, kadim kentlerin beraber anıldıkları tarihi yapılar ve yerler her zaman anıldıkları kentler için önemli unsurlardır ve aynı zamanda sembolik bir değer taşırlar. Bu yapıların çoğu zaman şehir tanıtım afişlerinde sembol olarak da yer aldığı görülür. Kentin tarihini toplum hafızasında canlı tutan bu yerler ya da yapılar, orada yaşayan insanların o kentle aralarında aidiyet duygusu geliştirmesine vesile olur. Tabii dışarıdan gelen insanların da görmek istedikleri ilk şey bu yapılar ve yerler olur çünkü oraya gelenler kenti ancak gördükleriyle anlamlandırır ve tanır. Kentin bahsi geçtiğinde zihinde canlanan bu sembolik yapılar kişiler için o kenti daha anlamlı yapar, ilk akla gelenler bu imgelerdir. Bu noktada denilebilir ki ana ve yan imgelerden oluşturulan kent kimliği şehrin bir kültürel anlamda cazibe merkezi haline gelmesinde önemlidir.

Tekeli (1990: 60), kent kimliğinin sadece fiziksel çevreden ibaret olmadığını, orada edinilen deneyimlerin, oraya yüklenen değerlerin ve fiziksel çevre ile oluşan bağlılığın ancak anlamlı bir kent kimliği oluşturacağını ifade eder. Kentin içinde yaşayan insanlar, onların etnik ve dini yapıları, konuştukları diller, birbirleriyle iletişimleri, üretimleri de kimliği meydana getiren unsurlardır. Belirli bir yer hakkındaki kim olduğumuzu temsil eden bilgi, inanç, hatıra ve anlamlandırmalarımız bizi bir yere ait kılan yaşanmış deneyimlerle değişen ve gelişen aktif ve dinamik bir olgudur (Tan vd., 2018: 3). Denizli kent kimliğini ele aldığı çalışmasında Rauf Belge (2018: 168) kent kimliğini görsel öğelerin bellekte bıraktığı anlamlar bütünü olarak ifade eder. Mekân-insan ilişkisi için Kaypak (2010: 373) kişiler yaşadıkları mekâna değerler yüklediklerinde ve oraya bağlandıklarında ve bu değerler için bazı özverilerde bulunmaya başladıklarında o yerlerin anlamlı bir kimliğinin oluştuğunu ifade eder. Elbette ki kentin bir kimlik oluşturabilmesi için özgün ve diğerlerinden ayırt edici yönlerini ortaya koyması gerekmektedir. Diğerlerinden farklı olduğunda ancak bir kentin kimliğinden söz edilebilir. Aynılık bir kimlik ortaya koymaz. Nitekim Lynch Kent İmgesi eserinde kent imgelerinin ayırt edici niteliğine vurgu yapar (2018: 9), Toplumsal değerlerden tarihe, fiziksel özelliklerden sosyal psikolojiye kent kimliğinin oluşumu birden fazla bileşenin kombinasyonu ve etkileşimiyle mümkündür. Erdoğan ve Çorbacıoğlu-Akay (2018: 461), fiziksel çevre, kültürel değerler, tarihsel kültürel birikim, sosyo-ekonomik ve biçimsel etkenler gibi kent bileşenleri bütününe kent kimliğini oluşturduğunu aktarır.

Antakya Kent Kimliğinin Kurgulandığı Yer: Eski Antakya

Yüzyıllara dayanan tarihi geçmişe sahip Antakya; Büyük İskender'in ölümünden sonra onun kumandanlarından Seleukus tarafından kurulmuş-

tur. M.Ö. 301 yıllarında Antigonos ile karşılaşan Seleukus savaşı kazanmış, önce Samandağ'da bir yerleşim yeri, ardından da efsaneye göre Zeus'a nerede kent kuracağını sorarak ondan aldığı cevap doğrultusunda bugünkü şehrin bulunduğu yer olan Silpius (Habib-in Neccar) etekleri ile Orontes Nehri (Asi) kıyısında bir yerleşim yeri kurmuştur. Kent adını yine Seleukus'un babası Antiochus'tan alır (Downey, 1961: 67-79). Anadolu'dan Mısır'a giden yol güzergâhında, Ön Asya ile Suriye toprakları arasında kavşak noktası olan Antakya, önemli bir konuma sahiptir. Asur, Roma, Pers, Arap ve Osmanlı gibi birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Antakya, askeri stratejik ve ekonomik öneminden dolayı çeşitli dönemlerde işgallere de maruz kalmıştır (Downey, 1961).

Verimli topraklarının varlığı ve ticaret yolları üzerinde oluşu, Antakya'yı her zaman değerli kılmıştır. Bu özellikleriyle bir dönem Roma'nın en büyük üçüncü kenti dahi olmuş olan Antakya, medeniyetlere sadece ev sahipliği yapmakla kalmamış, aynı zamanda katkıda da bulunmuştur. Antakya mimarisinin, yemeklerinin ve el sanatlarının çeşitliliği de topraklarında ağırladığı farklı medeniyetlerin bir sonucu olduğu söylenebilir. Tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış Antakya, bu özelliği itibarıyla kendine has bir kültür çevresi ve imgeleri yaratmış ve bu anlamda da turizm potansiyelinin yüksek olduğu bir şehir haline gelmiştir.

Eski Antakya evleri kenti ikiye bölen Asi Nehri'nin doğusu ile Habib-in Neccar (Silipus) dağ yamacının arasında kalmaktadır. 1800'lü yıllara ait seyahatnamelerde de geçen Eski Antakya evleri Hatay'ın ziyaretçiler tarafından yoğun olarak ziyaret ettiği yerlerden biridir. Eski Antakya, ortasında arık bulunan taş döşeli dar sokaklardan ve bu sokakların bir kapı veya uzun bir giriş ile avluya açıldığı evlerden oluşan tarihi bir muhittir. Eski Antakya içerisinde yer alan evler, geleneksel mimari tarzı ile inşa edilmiş, dışarıdan bakıldığında duvarın ötesi görülemeyecek yükseklikte duvarlarla çevrili tek tip evlerden oluşmaktadır. Üst katlarında servis birimlerinin, alt katta ise yaşam birimlerinin bulunduğu ve bunların bir merdivenle birbirine bağlandığı sofa tipi Türk evlerini yansıtmadığını dile getiren Temiz, buna rağmen odaların kendi içinde düzenlenişinin Türk evleri ile paralellik gösterdiğini aktarır (Temiz, 2002: 42). 19. yy. sonrası yeni malzeme ve tekniklerle inşa edilse de Eski Antakya evlerinin eldeki gravürlere ve belgelere dayandırılarak geleneksel bir mimarisinin 19. yy. öncesinde de var olduğunu belirtir (Temiz, 2002). Ataman Demir (1996), arkeolojik kazılara göre avlu etrafında gelişen tipik Antakya evinin Roma Döneminde de var olduğunu ifade eder. Eldeki gravürlere ve arkeolojik kazılara bağlı olarak 19. yy. öncesinde Roma

Dönemine dek tarihlenen geleneksel mimariyle inşa edilen Eski Antakya evlerinin karakteristik yönü olan avlularına dair seyyah Michaud şöyle der: “Ağaçlarla iç içe girmiş küçük evlerden oluşan modern Antakya, dağın tepesinden hem bir kuru hem de bir kent görünümündedir. Her evde dut, incir ve çınar ağaçları vardır...” (Temiz, 2002: 41). Mahalli dilde “havuş” denilen (Demir, 1996: 238) avlunun içerisinde kuyu ve/veya mahalli dilde “bürke” denilen (Demir, 1996: 241) havuz yer alırken gölgelik yapmak üzere portakal, limon vb. ağaçlar da avluda bulunmakta ve gölgelik işlevinin yanı sıra aynı zamanda avluya estetik bir görünüm kazandırmaktadır. Avlunun bir tarafı konaklanan yer olarak ayrılırken diğer tarafı mutfak ve banyo gibi ihtiyaçların karşılandığı yerlere ayrılmıştır. Eski Antakya evlerinin bir diğer karakteristiği, duvarın oyularak içine fanusun yerleştirildiği “fanus takası” ve ön cephelerde yer alan “kuş takası” adı verilen pencerelerdir (Demir, 1996: 244). Bütün bunlar, Eski Antakya evlerini, diğer eski kent merkezlerinden ve evlerinden ayıran özelliklerdir. Yine taş döşeli dar sokakları ve sokağa taşacak şekilde kabarık duran evlerin üst katları dar sokaklarda oluşturduğu pitoresk görüntüler ile fotoğraf değeri olan yerlerdir.

Eskilik ve Nostaljiden Kadim Şehir İmgesine Kültürel Miras: Antakya Evlerinin Dönüşümü ve Turizm Değeri

Eski Antakya evleri, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunun ilke kararı uyarınca 2. grup yapılar arasında kabul edilmektedir. Eski Antakya muhitinin kurulun belirlediği ölçütlere göre tarihsel ve çevresel değeri bulunmakta, Eski Antakya evlerinin Antakya ile ilgili broşürlerde ve tanıtım videolarında yer alması, bilinirliğinin yüksek olması gibi nedenlere istinaden aynı zamanda Antakya'nın kent imgelerinden biri olarak simgesel bir değere sahiptir. Bunun yanında Eski Antakya evlerinin, “kuş takaları” ve avlulara sahip olması gibi nitelikleriyle mimari değeri, geleneksel günlük yaşama dair bilgi veren nitelikleri ve süslemeleri dolayısıyla da geleneksel ve sanatsal değeri bulunmaktadır. Eski Antakya evleri, bütün bu özellikleri kendinde toplaması, yapıldığı döneme ışık tutması ve yapı malzemeleri, kapıları ve bahçeleri gibi özellikleriyle aynı zamanda özgün değere sahiptir. Son dönemde turizme açılmasıyla da ekonomik bir değer kazanmıştır. Eski Antakya evleri Kültür ve Turizm Bakanlığının sitesinde doğal, kültürel ve tarih merkezi olarak listelenmiştir (URL-5). Cengiz (2014: 128), Antakya Belediyesi tarafından Eski Antakya muhitinde 1982 yılında yapılan tescil çalışmalarına göre sadece 20 adet nitelikli yapı bulunduğu, bugün ise bu sayının 540 civarında olduğu tespitini yapar.

Eski Antakya muhitinin kültürel turizm açısından önemi Nur Akın vd. önderliğinde İTÜ Mimarlık Fakültesinin çalışmaları ile 2005 yılında yaptıkları çalışmada (Akın vd., 2005) vurgulanmıştır. Bugün gelinen noktada Eski Antakya muhitinin turizm değeri daha da dikkat çekicidir. Eski Antakya evleri yaklaşık olarak on yıldır hızlı bir şekilde kültür turizmi pazarına açıldığından beri birtakım değişim ve dönüşüm geçirmektedir. Eski Antakya evlerinden kafe ve restorana dönüştürülen mekanlar ziyaretçilerine yaşattığı mekânsal deneyimlerle ziyaretçiler için Antakya kent imgelerinden biri haline gelmiştir. Dahası bu mekânlar, Antakya'ya özgü birtakım maddi kültür unsurlarının da mekân içerisine süs ve tasarım malzemesi olarak yerleştirilmesiyle bir anlamda kent kimliğinin kurgulandığı yerlerdendir. Başka bir ifadeyle kent kimliği Eski Antakya mekânlarında örülmektedir, denilebilir. Aynı zamanda bu özellikleriyle Eski Antakya mekânlarının tasarımı, kentin toplumsal hafızasının kaydının tutulduğu bir yer olarak da tasvir edilebilir. Buna göre denilebilir ki Eski Antakya mekânsal olarak Hatay'ın da aynası ve bu anlamda kent kimliğinin bir parçasıdır. Tarihi yapıların/yerlerin tanıklık ettiği tarihi ve mekânsal deneyim olarak rolünü de vurgulamak gerekir. Kent içerisindeki yapıların tarihselliği, kentte yaşayanların ve ziyaret edenlerin kent ile oluşturduğu bağa katkıda bulunan en anlamlı birlikteliktir, denilebilir. Nitekim Tekeli'ye (1990: 61) göre kent kimliği tarihsel bir süreçtir.

Son dönemlerde Antakya kent kimliği belli imgeler aracılığıyla ulusala açılmaktadır. Eski Antakya muhitinin kimliği, adıyla özdeşleştiği gibi “eskiliktir”, denilebilir. Nitekim muhitte yer alan mekanların, özellikle de kafelerin nostalji hissi uyandıracak tarzda tasarlanması “eskiliğe” vurgu yapmaktadır. Antakya geleneksel maddi kültürüne ait birçok unsuru bulabileceğimiz bu mekânlarda eskiliğin tamamlayıcısı olarak duvar süslemelerinde ve mobilya/ koltuk tercihlerinde 60'lı, 70'li yıllara ait imgeler kullanılarak vintage ve retro bir tarz ortaya çıkarılmıştır. Duvarlarda Frida Kahlo, Kemal Sunal gibi isimlerin afişleri ile eskilik vurgusu yaratılmaktadır. Eski çevirmeli telefonlar, gramofonlar, 2000'li yılların öncesine ait sinema filmleri, oyuncular ve şarkıcılarının posterleri süslemede kullanılarak mekân ziyaretçilerini eskiye götürmesi ve bu anlamda insanın bitmek bilmeyen eskiye özleminin tatmin edilmesi amaçlanmıştır. İnsanoğlunun geçmişe dair özlemi her zaman olmuştur. Buna aslında sadece Eski Antakya mekânlarında değil kentteki başka yerlerde ve hayatın her aşamasında rastlamak mümkündür. Elia-de (2016: 61-77) tarihi yeniden kurmak, onu tekrardan yaşamak olarak nitelendiği insanın geçmişe özleminin, başlangıçtan uzaklaşmak ve her şeyin bir öncesinden daha yoz olduğu hissinden kaynaklandığını aktarır. Burada

mekânların, eskiye ait unsurlarla tasarlanmasıyla tarihi mekân algısı ile bütünleşen mekânsal deneyimin eskiye özlemin giderildiği alanlara dönüştüğü söylenebilir. Denilebilir ki mekânın kendisi ve kullanılan objelerin, mekân hissini fiziksel boyutunu oluştururken ziyaretçiler üzerinde yarattığı “eskilik” hissi ise mekânın ruhsal boyutunu oluşturmaktadır. Bir mekân deneyiminin duygusal boyutu, mekânın fiziksel ve psikolojik yönünün etkileşimiyle ortaya çıkmaktadır (Mohammad vd., 2013: 510).

Eski Antakya mekânlarında sergilenen ve mekânın tasarlanmasında kullanılan maddi kültür unsurları arasında geleneksel el sanatları ürünleri de yer almaktadır. Bunlar arasında en çok görülen, halk arasında “tıbayka, tıbak, cimem” adlarıyla bilinen buğday sapı örücülüğü ürünlerdir. Eskiden günlük ihtiyacı karşılamak üzere tepsi, tabak gibi işlevleri olan ve örüldüğü malzeme adıyla anılan “cimem” (Çoruh ve Çaparlar, 2012: 36) bugün Antakya sokaklarında ve mekânlarında daha çok süslemelerde kullanılmaktadır. Süslemelerde kullanılan bir diğer ürün ise bal kabağıdır. Kimi mekânlarda bal kabakları avize olarak kullanılmakta, kimilerinde ise sadece görsel olarak mekânların duvarlarını süslemektedir. Kilimler ve ahşap el sanatı ürünleri Eski Antakya mekânlarında karşımıza sıkça çıkan diğer maddi kültür unsurlarındandır. Yine antika niteliğindeki vazo, biblo, testi ve küpler de mekânlarda eskiliğe vurgu yapan maddi kültür unsurlarıdır. Eski Antakya avlularında eskiden su ihtiyacını karşılamak için kullanılan kuyular ise kimi yerlerde üzerine beton dökülerek kapatılırken özellikle kafelerde mekâna görsellik kattığı için korunmaya devam edilmektedir fakat atıl durumdadır. Aynı şekilde mekânlarda bulunan süs havuzları da sadece görsel olarak muhafaza edilmektedir. Eski Antakya evlerinin karakteristiği olan fanus tnakaları, yine nostalji hissi uyandırma gayesiyle kimi mekânlarda içine gaz lambası konularak kullanılırken kimi mekânlarda bu yerlere bitkiler yerleştirilmiştir. Kışın avluda soba yakılmaktadır. Bu da yine nostalji hissine katkı yapan bir faktördür. Buna karşın elektrik sobasının kullanıldığı mekânların olduğu da görüşmeciler tarafından dile getirilmiştir. Eski Antakya evlerinin duvarlarında diğer adı “mahfel” olan (Temiz, 2002: 42) yüklük veya çeşitli eşyaların konulması için oyuk bölmeler bulunmaktadır. Kafelerde genellikle bu bölmelerin çeşitli antika eserlerin sergilendiği veya yine Antakya’ya özgü maddi kültür unsurlarının konulduğu yerler olarak kullanıldığı gözlemlenmiştir. Tercih edilen koltuk/sandalyeler mekândan mekâna farklılık göstermektedir. Kimi mekân sahipleri, mekânın ruhuna daha uygun olduğu gerekçesiyle ahşap sandalye ve masa koyarken bir mekânda ise diğış makinelerinin masaya dönüştürülmüş olduğu ve böylece “eski” algısının devamlılığı

sağlanmaya çalışıldığı görülmüştür. Buna karşın bazı mekânlarda plastik sandalye ve masa kullanıldığı da gözlemlenmiştir.

Kevin Lynch (2018: 47) üç Amerikan kentini ele aldığı çalışmasında bu kentlere ait imgelerin kentle olan ilişkilerine dikkat çeker. Kentin toplumsal hafızasının kaydının tutulduğu Eski Antakya evlerinde de imgelere dönüştürülmüş maddi kültür unsurlarının mekânların düzenlenmesinde kullanılması, mutfağının ise Eski Antakya evlerinden dönüştürülen restoranlara taşınması açısından Eski Antakya evlerinin kent kimliğinin oluşturulmasındaki rolü dikkate değerdir.

Eski Antakya avlularında yer alan bitki ve ağaçlar gelen ziyaretçilerin en çok dikkatini çeken unsurlardır. Mekân kapılarında ve avluda yer alan bitki süslemeleri ise mekâna canlılık katan bir faktör olarak dikkat çekmektedir. Bunun yanında avlu içerisinde yer alan kuyuların ve yine süs havuzlarının da ziyaretçiler üzerinde bir etkisinden bahsedilebilir. Lynch (2018: 47) peyzaj çalışmalarında su ve bitkilerin önemine vurgu yaparak şehir sakinlerinin bu peyzaj çalışmalarını görebilmek için nasıl yolu uzattıklarını aktarır. Buna göre insanın bir evin avlusunda doğa ile birlikte olmasının ortaya çıkardığı görselliğin yanında oluşturduğu doğa ile beraber olma hissinin ziyaretçiler üzerinde farklı bir mekân deneyimi yarattığı söylenebilir. Tüm bunların tarih ile birleşmesi ise onu ayrıcalıklı kılan bir farklılık olarak kimlik oluşturmaktadır.

Yapılan görüşmelerde Eski Antakya sokaklarında eskiden her köşe başında bir çeşme bulunduğu fakat daha sonra suların temiz olmadığı gerekçesiyle çeşmelerin kaldırıldığı ifade edilmiştir. Eski Antakya evlerinin duvarlarına yazılan yazılar, sprej boyalar bir diğer sorundur. Yapılan görüşmelerde evlerin restorasyonu için kullanılan taşların bir kısmının savaş öncesi Suriye'den, şimdilerde ise sadece Maraş'tan getirildiği ifade edilmiştir.

Hatay'ın belki de en popüler imgelerinden biri Antakya geleneksel mutfağıdır. UNESCO Yaratıcı Kentler Ağı'nda "Gastronomi Şehirleri" arasında yer alan Hatay'ın mutfağı restoranlara dönüştürülen Eski Antakya evlerinde mekânsal deneyimle ziyaretçiler için ayrı bir cazibe unsuru haline getirilmiştir. Antakya kent kimliğinin bir parçası olan geleneksel mutfağın Eski Antakya'da ticari bir alan kazandığı (Şahin, 2015: 268) ve bu sayede Antakya kent imgelerinin Eski Antakya mekânlarında yeniden kurgulandığı ve bu mekânlar aracılığıyla bir kent kimliği oluşturulmasına katkıda bulunduğu söylenebilir. Neticede Eski Antakya evleri Antakya turizmi açısından en çok rağbet gören yerlerin başında gelmektedir. Buna göre denilebilir ki

mekânlarda imgeler bütünü oraya uğrayan ve ziyaret edenler için bir kimliğe dönüşmekte ve kent kimliği bu sayede ulusala açılmaktadır. 2012 yılında Hatay Valiliğinin yayınladığı “Hatay İl Turizm Stratejisi ve Eylem Planı” kapsamında iki Eski Antakya evinin mutfak müzesine dönüştürülmesi planlanmaktadır (URL-1).

Antakya kent kimliğini oluşturan imgelerden bir diğeri de medeniyetler şehri oluşudur. Hatta denilebilir ki medeniyetler şehri vasfı, bu ad ile imgeleşmiş olan Antakya'nın kent kimliğinin önemli bir parçasıdır. Valilik sayfasında da “Ben sen yok, biz varız!” sloganı ile birlikte dini semboller yer almakta ve yine Hatay ile ilgili tanıtım afiş ve broşürlerinde “hoşgörü şehri” yakıştırmalarıyla Antakya'nın çok kültürlülüğüne vurgu yapılmaktadır. Hem geçmişte hem günümüzde birçok medeniyete ev sahipliği yapmış Antakya, dini, kültürel ve etnik çeşitliliğin olduğu bir yerdir. Sünni Türkler ve Araplar, Hıristiyan ve Alevi Araplar (Nusayri), kısmen de Musevi ve Ermeni toplulukların oluşturduğu Antakya nüfus çeşitliliği Hatay'ın “medeniyetler şehri”, “hoşgörü şehri” gibi sıfatlarla anılmasını sağlamıştır. Eski Antakya içerisinde bir Protestan, bir Katolik ve bir Ortodoks kilisesi yer almakta ise de ortaya konan mekân tasarımlarında Antakya medeniyetler şehrini imgeleyen unsurlara rastlanmamaktadır ya da bu imge, magnetlerden öteye geçememektedir. Buna karşın Medeniyetler Korosu'nun Eski Antakya içerisinde yer alması oldukça anlamlıdır.

Cengiz (2014: 120), Eski Antakya evlerinin muhitin sakinleri tarafından kullanım ve anlamlandırma biçimlerini ele aldığı çalışmasında evlerin tercih sebebinin, evlerin müstakil, bahçeli oluşu, bahçesinde meyve ağaçlarının olması, yüksek duvarlara sahip olması, insanlara kişisel mahremiyet sağlaması, depremde yıkılma ihtimalinin düşük olması, yapı malzemesinin taş olması, su faturalarının düşük olması ve kira ücretlerinin az olması gibi özellikleri sıralar. Bugün gelinen noktada ise Eski Antakya evlerinde yaşayan kişi sayısında dramatik bir düşüş, kafe ve restorana dönüştürülen mekân sayısında ise ciddi bir artış görülmektedir. Yapılan görüşmelerden hareketle evlerin kültür turizmine açılmasıyla beraber muhitteki kafe, restoran ve bar sayısındaki artışın Eski Antakya sakinlerinin muhiti terk etmesine neden olduğu söylenebilir.

Eski Antakya'da yaşayanların muhitin tarihine ve dolayısıyla kültürel mirasın neden korunması gerektiğine dair bir bilincin yakın tarihe kadar olmadığı yapılara yapılan müdahalelerden anlaşılmaktadır. Eski Antakya evlerine yapılan müdahalelere belediyenin denetlemeye ve ciddi bir koruma politikası uygulamaya başlaması ancak son 10 yılda mümkün olmuştur. Bu

nedenle Eski Antakya’da kimi evlerin dokusuna uygun olmayan yöntemlerle restore edildiği görülmüştür.

Mahalle Sakinleri ve Esnafın Gözünden Eski Antakya

Kültürel mirasa yönelik artan farkındalığın ve kültürel mirasın ekonomik değerinin görülmesiyle “koruma”nın artık herkesin katılımıyla sağlanabileceği anlaşılmıştır. Son dönemde yeni çıkan yasalarla da oluşturulmaya çalışılan Türkiye’de kültürel varlıkların korunması konusundaki aktif yapılanma ve çalışmaların sivil toplum kuruluşlarından üniversitelere ve bölge sakinlerine kadar bir dizi paydaş ile birlikte ortak aklın esas alınacağı eylemlere dökülmesi, kültürel mirasın geleceği ve sürdürülebilir ekonomi açısından son derece önemlidir. Buna göre Eski Antakya sakinlerinin de değişim ve dönüşüm konusundaki fikirleri önem arz etmektedir.

Eski Antakya’da az sayıdaki sakinlerin en başta gelen yakınması biten komşuluk ilişkileri üzerinedir. Modernizm ile birlikte gelen bireyselleşme, burada biten komşuluk ilişkilerinin asıl sebebi değildir. Beş sene öncesine kadar çok fazla olmayan kafe ve barların muhitin turizme açılması ve ekonomik getirisinin fark edilmesiyle artışı ve buna bağlı olarak yarattığı yüksek gürültünün gece geç saatlere kadar devam etmesi orada yaşayan sakinlerin rahatsızlıklarının başında gelmektedir. Mahalle sakinlerinin önemli bir kısmı, ya evlerini kiraya vermiş ya da satıp muhiti terk etmiştir. Ayrıca gece geç saatlere kadar çalan müziğin verdiği rahatsızlıktan dolayı yaşayanlardan bazıları da muhiti terk edeceklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca, kültür turizmine açılmasıyla beraber muhitin eskisine göre daha temiz olduğu, öncesinde ise Eski Antakya’da kimi evlerin harabe veya metruk, sokaklarının ise geceleri tek başına dolaşılacak kadar tekinsiz bir yer olduğu ifade edilmiştir. Günümüzde mahallede yaşayan aile sayısının açılan kafe ve barlardan dolayı gün geçtikçe azaldığı gözlemlenmiştir. Şikâyetçi olunan bir diğer konu, birkaç Suriyeli ailenin bir araya gelerek normal şartlarda tek bir ailenin ödeyemeyeceği bir kira ücreti ile mahallede ikamet etmeye başlamasıdır. Evlerin modern yaşam şartları ve ihtiyaçlarına cevap vermemesi de sakinlerin muhiti terk etme nedenlerinden biri olduğu söylenebilir (Cengiz, 2014: 128).

Eski Antakya esnafı demografisini yine “Antakyalılar” oluşturduğundan esnaf ile evlerini henüz terk etmemiş mahalleli arasında organik bir bağ oluşmuş ve komşuluk ilişkileri esnaf ile mahalle sakinleri arasında devam etmiştir. Zira evlerde hala ikamet etmekte olan aileler, çevre esnaflarla iletişim halindedirler. Mahalle sakinleri çevre esnaf ile yardımlaşmaktadırlar. Suriye’deki savaş, kente ve dolayısıyla Eski Antakya’ya gelen yabancı

turist sayısında ciddi bir düşüşe neden olmuştur. Buna karşın restorasyon ve sokaklarda yapılan düzenlemeler Eski Antakya'ya ilgiyi arttırmış ve böylece şehre yerli/yabancı turist çekilmeye çalışılmıştır. Bölgede yaşayan kişiler, kafe, restoran ve bar gibi mekânların yerine restore edilen Antakya Evlerinin, “Medeniyetler Evi” gibi Antakya ruhunu yansıtacak ya da simgeleyecek amaçlarla kullanılmasının daha doğru olduğunu düşünmekte, kafe ve bar sayısının fazla olduğunu ve fazlasıyla ticarileşmenin söz konusu olduğunu dile getirmektedirler.

Sonuç ve Öneriler

Her kentin bir kimliği vardır. Coğrafi özelliklerinden mimarisine, sokaklarından çarşılarına kadar her şey bu kimliğin bir parçasıdır. Eski Antakya, Eski Antakya evlerinden kafelere ve restoranlara dönüştürülen mekânlarda kent kimliğinin imgeler ve tasarım ile canlı tutulmaya çalışıldığı, bu anlamda kent kimliğinin kaydının tutulduğu ve inşa edildiği yerler olarak dikkatle izlenmeli ve bununla ilgili kolektif çalışmalar yürütülmelidir. Elbette bütün bunların gerçekleşmesi; ilgili birimlerin oluşturulması, özgün içerik ve imgelerinin yaratılması ve kültürel mirasın korunmasının muhitte yaşayanlar tarafından sorumluluk olarak addedilmesi ve tüm bunların eyleme dökülebilmesi için türlü faaliyetler, seminerler ve konsültasyonlar gibi çok yönlü bir süreci içermektedir.

Özdemir (2012: 183), kültür turizminin ve kültür ekonomisinin özerkleşmesiyle birlikte bir kentin marka haline gelmesinin son aşamasını, özellikle yerel idarecilerin ana imgeleri ön plana çıkarmak ve yöreleriyle özdeşleştirilmesini sağlamak üzere gerçekleştirdikleri faaliyetler ve projelerin oluşturduğunu ifade etmektedir. Buna göre bir kentin kültürel unsurlarının envanteri çıkarılmalı, ana imgeler belirlenmeli ve daha sonra coğrafi tescil, marka yaratımı gibi aşamaların takip edilmesi gerekmektedir. Yüzyıllara dayanan, farklı toplulukların etkileşiminin doğurduğu kültürel sermaye, günümüz dünyasında, yine aynı toplulukların meydana getirdiği şehirlerin tüketim kültürü karşısında kültürel turizme dayalı sürdürülebilir bir ekonomik alan olarak geri dönmektedir. Buna göre kültürün stratejik olarak ele alınmasındaki amaç, kültürü bütün yönleriyle ele alıp bir yandan kültürel unsurun yaşaması ve gelecek nesillere aktarımının optimum seviyede sağlanması, öbür yandan sürdürülebilir ekonomi modeli içerisinde ondan ekonomik bir değer yaratmaktır. Bunu sağlamanın da temel yolu çağın gereklilikleri olan iletişim kanallarını kullanmak ve yaratıcılıktır.

Medya, özellikle sanal ortam ise bu noktada en önemli role sahiptir. Khalid ve Chowdhury çalışmasında (2018: 201), yaşayan kültürel mirasın daha geniş kitlelere ulaşımı için sosyal medyanın önemine ve sosyal medyada içerik oluşturabilmesi için yetkili organizasyonların varlığına dikkat çeker. Buna göre Eski Antakya evleri ve yine diğer Antakya imgelerinin geniş kitlelere ulaşabilmesi için modern dünyanın en etkili iletişim aracı olan sosyal medyanın etkin bir şekilde kullanımının sağlanması ve bu çalışmaların yürütülmesi için de yetkili birimlerin kurulması gerekmektedir. Bir diğer faktör ise özgün içerik ve imge yaratımlarıdır. Özdemir (2012: 121), içerik ve imge yaratımının çok yönlü etkilerinin yanında ekonomik değer sağlayacağı ve aynı zamanda ilgili kültür unsurlarının da ayakta kalabilmesi ve korunması açısından bilinç oluşturacağını ifade etmektedir.

Yerel halkın da katılımının sağlandığı kültür/kültür-turizm sempozyumları daha sık gerçekleştirilmeli, markalaşma yolunda şehrin imgeleri ulusala açılmalıdır. Kültürel mirasın planlanması ve yönetilmesi için tüm tarafların ortak katılımı gereklidir. Bunun için bölge sakinlerinin destek ve katılımlarını sağlamak için özellikle de miras alanlarıyla ilgili toplumsal değerler, inançlar ve anlamlar öğrenilmeli, anlaşılmalı, değeri bilinmeli ve korunmalıdır (Tan vd., 2018: 2). Dolayısıyla bu mekânların asıl sahipleri kültürel mirasın korunması ve muhafazası çalışmalarından uzak tutulmamalı, kültürel farkındalık arttırılarak mekânlarla ilgili olarak alınan karar süreçlerine dâhil edilmelidir. Muhitin asıl sahipleri dinlenilerek şikâyete neden olan konular en aza indirilmeli ve bu sayede muhitin terk edilmesinin önüne geçilmeye çalışılmalıdır. Örneğin belediye, mevcut durumda ailelerin yaşadığı evlerin etrafındaki satılık veya kiraya verilen yapıların ne amaçla kullanılacağına denetimini yapabilir. Sürdürülebilirlik bir grup insanın beklentilerini ve değerlerini yansıtan insan merkezli ve dinamik bir konsepttir ve ayrıca bir öğrenme sürecini de içerir, buna göre orada yaşayanların merkezliyetinin kabul edilmesi öncelikli olmalıdır (Leus & Verhelst, 2018).

Eski Antakya evlerinden kafe ve restoranlara dönüştürülen bu mekânlarda düzenleme ve süslemeler için yerleştirilecek ve kullanılacak el sanatları ürünleri gibi Antakya'ya özgü diğer değerlerin kullanılması onların tanıtımı açısından da önemlidir. Antakya'ya özgü el sanatlarının kent kimliğinin kurgulandığı Eski Antakya evlerinde kullanımı bütüncül bir tanıtım açısından önemlidir. Buna göre taş işçiliği, ahşap işçiliği, metal işçilikleri sermercilik, ipek dokumacılığı, cimem gibi (Eraslan, 2009) zengin bir el sanatları envanterine sahip olan Hatay'ın el sanatları ve zanaatları çeşitli stratejilerle Eski Antakya mekânlarına taşınabilir. Örneğin UNESCO'nun kültürel

mirasın korunması ve yaşanarak yaşatılması amaçlı uygulamalarından (Özdemir, 2012: 151) “Yaşayan İnsan Hazineleri” programı kapsamında bu mekânların birinde haftanın belirli günlerinde buğday sapı örücülüğü kursu verilebilir. Bu sayede hem ilgili kişiler için maddi destek sağlanmış olacak hem de mekâna gelen ziyaretçiler yaşayarak el sanatı öğrenecektir ve bu aynı zamanda bu el sanatının devamlılığını da beraberinde getirecektir.

Antakya’ya ait imgeler logo ve amblemlere dönüştürülerek ya da şehirlerarası otobüs hizmetlerinde kullanılarak “gezgin imgeler” yerele, ulusala ve küresele taşınabilir (Özdemir, 2012: 123-138). Örneğin otobüslerdeki kol-tuk arkası televizyonlarda Eski Antakya evlerinin tanıtımının yer aldığı kısa filmlere yer verilebilir. Aynı şekilde şehre ait otobüs firmalarının üzerinde bu kente ait bir imge olarak Eski Antakya evlerine ve bahçelerine yer verilebilir. Diğer yandan Eski Antakya evlerinin tarihi ile ilgili tabelalar şehrin farklı noktalarına yerleştirilebilir. Antakya şehriyle ilgili kent belleğine ait öyküler, mitolojiler, masallar bu mekânlarda icra edilerek ya da görselleştirilerek mekânlar daha otantik hale getirilebilir. Mozaiklerde yer alan defne ve Apollo, Cehennem Kayıkçısı gibi mitolojik figürlerin metinleştirilerek bu mekânlarda sahnelenmesi, mekânların otantikliği ile anlamlı bir bütün oluşturabilir. Bu tür aktiviteler, çeşitlilik oluşturacak ve farklı kültürel faaliyet arayanlara cevap verecektir.

Barış ve hoşgörü kenti veya halk arasında daha çok bilindiği şekliyle vurgulanan “medeniyetler şehri” kimliği daha çok ön plana çıkarılabilir. Sloganın ötesinde mekânlarda içerik ve imge yaratımları yoluyla Hatay’ın çok kültürlü yapısı etkili bir şekilde vurgulanabilir. Nitekim Antakya’nın en çok cazibe toplayan özelliklerinden biri budur. Yapılacak çalışmalar, STK temsilcileri, seyahat yazarları, tur rehberleri, esnaflar, öğretmenler, sanat tarihçileri ve arkeologlar ile birlikte gerçekleştirilmelidir. Hatay’ın, özelde Eski Antakya’nın kültürel turizm potansiyeline ulaşamadığı ilgili yöneticiler tarafından da ifade edilmektedir. Buna göre potansiyelini gerçekleştirebilmek için doğru iletişim ve tanıtım stratejilerinin oluşturulması ve bu doğrultuda ilgili uzmanların yer aldığı birimlerin kurulması gerekmektedir.

Kaynakça

- Akın, Nur vd. (2005). “Antakya’da Kentsel Koruma Çalışmaları”. *Mimar.ist*, 15: 102-107.
- Belge, Rauf (2018). “Denizli Kent Kimliğini Oluşturan Coğrafi Öğeler”. *Ege Coğrafya Dergisi*, 27(2): 167-181.

- Cengiz, A. Koray (2014). “Eski Antakya Evlerinin İkamet Edenler Tarafından Günümüzde Kullanımı ve Anlamlandırma Biçimleri”. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(25): 111-130.
- Çoruh, Haydar ve Çaparlar, Ahmet (2012). *Yaşayan El Sanatları ve Sanatkarıyla Hatay*. Hatay: Hatay Valiliği.
- Demir, Ataman (1996). *Çağlar Boyunca Antakya*. İstanbul: Akbank Kültür ve Sanat Yayınları.
- Downey, Glanville (1961). *A History of Antioch in Syria*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Eliade, Mircea (2016). *Mitlerin Özellikleri*. Çev. Sema Rifat. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Eraslan, Aylin (2009). “Antakya ve Çevresinde El Zanaatları”. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(12): 373-402.
- Erdoğan, Gizem ve Çorbacioğlu-Akay, Sinem (2018). “Denizli Kent Kimliği Bileşenleri”. *Kent Akademisi*, 11(3): 459-473.
- Kaypak, Şafak (2010). “Antakya’nın Kent Kimliği Açısından İncelenmesi”. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(14): 373-392.
- Khalid, Saifuddin & Chowdhury, S. Alam (2018). “Representations of Intangible Cultural Heritage of Bangladesh Through Social Media”. *Anatolia*, 29(2): 194-203.
- Latham, J. Abraham (2006). “The City and the Subject: Benjamin on Language, Materiality and Subjectivity Epoche”. *University of California Journal for the Study of Religion*, 24: 49-67.
- Lefebvre, Henri (2015). *Mekânın Üretimi*. Çev. Işık Ergüden. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Leus, Maria & Verhelst, Wouter (2018). “Sustainability Assessment of Urban Heritage Sites”. *Buildings*, 8(107): 1-14.
- Lynch, Kevin (2018). *Kent İmgesi*. Çev. İrem Başaran. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Mohammad, N. Mastura and others (2013). “A Sense of Place within the Landscape in Cultural Settings”. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 105: 506-512.
- Özdemir, Nebi (2012). *Kültür Ekonomisi ve Yönetimi*. Ankara: Hacettepe Yayınları.

- Şahin, Kadriye (2015). “Antakya’nın Ortak Yaşam Alanı Uzun Çarşı’dan Geleneksel Yansımalar”. *Halk Kültüründe İktisat ve Ticaret Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*. İstanbul: Motif Vakfı Yayınları, 258-269.
- Tan, Siow-Kian and others (2018). “Sense of Place and Sustainability of Intangible Cultural Heritage-The Case of George Town and Melaka”. *Tourism Management*, 67: 376-387.
- Tekeli, İlhan (1990). “Bir Kentin Kimliği Üzerine Düşünceler”. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, VII(1-2), 251-259.
- Temiz, F. Mine (2002). *XIX. Yüzyıl ve Sonrasında Antakya’nın Kentsel Mekan Oluşumunda Meydana Gelen Değişiklikler ve Kurtuluş Caddesi*. Doktora Tezi. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- URL-1: “Hatay İl Valiliği, Hatay İl Turizm Stratejisi ve Eylem Planı”. http://eng.dogaka.gov.tr/icerik/Dosya/www.dogaka.org.tr_213_ID3114FG_Hatay_Il_Turizm_Stratejisi_Eylem_Plani.pdf (Erişim Tarihi: 04.02.2019).
- URL-2: “Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü”. www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-44799/illere-gore-korunmasi-gerekli-tasinmaz-kultur-varligi-i-.html (Erişim Tarihi: 03.02.2019).
- URL-3: “Kültür ve Turizm Bakanlığı”. www.hataykulturturizm.gov.tr (Erişim Tarihi: 03.02.2019).
- URL-4: “Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı, Hatay İl Turizm Stratejisi ve Eylem Planı”. <http://eng.dogaka.gov.tr> (Erişim Tarihi: 04.02.2019).
- Url-5: “Kültür Turizm Bakanlığı”. www.kulturvarliklari.gov.tr (Erişim Tarihi: 02.03.2019).

“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir:

Etik Kurul Belgesi: Bu çalışma için etik kurul belgesi gerekmemektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.

The following statements are made in the framework of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:

Ethics Committee Approval: *Ethics committee approval is not required for this study.*

Declaration of Conflicting Interests: *The author has no potential conflict of interest regarding research, authorship or publication of this article.*